

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

VIDA ISTVÁN KORNÉL

**”THE TRUE CAUSE OF FREEDOM”: THE KOSSUTH
EMIGRATION AND THE HUNGARIANS’ PARTICIPATION
IN THE AMERICAN CIVIL WAR**

**(„A SZABADSÁG IGAZ ÜGYE”: A KOSSUTH EMIGRÁCIÓ ÉS A
MAGYAROK RÉSZTVÉTELE AZ AMERIKAI POLGÁRHÁBORÚBAN)**

DE Bölcsészettudományi Kar
2008

I. Az értekezés célkitűzései, a téma körülhatárolása

Doktori disszertációm a 2003-as Országos Tudományos Diákköri Konferenciára készített angol nyelvű (*Doing Away With Myths: A New Look at the Hungarians' Participation*) versenydolgozatomban megkezdett kutatási terv lineáris folytatásának tekinthető, amely azonban jóval mélyrehatóbb és átfogóbb elemzést tűz zászlajára. Kiindulópontjának feltétlenül az a felismerés tekinthető, amelyet már korábbi munkám során megtettem, hogy a téma szakirodalma nem csupán elavult, helyenként szubjektív módon elfogult, hanem szinte teljes egészében hiányzik belőle az az igény, hogy az amerikai magyarságot, mint az Egyesült Államokban élő sok-sok etnikai kisebbség egyikét ábrázolja, s megpróbálja megkeresni azokat a közös pontokat, amelyeket a magyar bevándorlók más nemzetiségű társaikkal osztottak, ekképpen járulva hozzá mind a magyar-amerikai kapcsolattörténet, mind pedig az amerikai migrációtörténet kutatásához. Ez az oka, hogy — bár disszertációm elismeri a téma korábbi feldolgozóinak (Pivány Jenő, Vasváry Ödön, Ács Tivadar) úttörő szerepét a Kossuth-emigráció és a magyarok amerikai polgárháborús részvételének kutatásában — munkám során igyekeztem többnyire nem az általuk bejárt utat követni, s nem ritkán kényszerűségből olyan területekre is tévedni, amelyek tanulmányozására eddig nem vállalkoztak, vagy amelyek vizsgálata még csak kezdeti stádiumban tart.

Mindezeket figyelembe véve értekezésem célkitűzései az alábbi nyolc pontban foglalhatóak össze:

- (1) A Kossuth-emigráció elhelyezése az ún. Régi Bevándorlás (Old Immigration) kontextusában, különös tekintettel az 1848-49-es európai forradalmi hullámot követő kivándorlásra.
- (2) Az 1850-es években az Egyesült Államokban élő magyarok pontos létszámát illető korábbi becslések felülvizsgálata különféle levéltári forrásanyag tanulmányozásával: pl. az amerikai kikötőkbe befutott hajók utaslistái (1848-1865), illetve a Szövetségi Népszámlálás 1850-re és 1860-ra vonatkozó adatai.

- (3) A magyarok elhelyezése a XIX. századi amerikai társadalom palettáján a) a szövetségi-állami-helyi népességstatisztikák felhasználásával b) más etnikai csoportokkal (elsősorban németekkel) történő párhuzamok-különbségek keresésével.
- (4) A legfontosabb motivációs tényezők feltérképezése, amelyek a Kossuth-emigránsokat arra készíthették, hogy fegyvert ragadjanak az amerikai polgárháborúban akár Észak, akár pedig Dél oldalán.
- (5) Objektív értékelést adni arról, hogy a magyar katonák milyen szerepet játszottak az amerikai polgárháborúban.
- (6) Néhány legendás magyar hős (Zágonyi Károly, Stahel-Számwald Gyula, Asbóth Sándor, Estván Béla) pályafutásának elemzése. Ez Stahel és Asbóth esetében elsősorban pontosításokat jelent, azonban Zágonyi esetében a magyar-amerikai szerzők — más etnikai csoportok történetét feldolgozó történészekhez hasonló — „hősgyártó” törekvései is felülvizsgálatra kerültek, ahol igyekeztem egyértelmű különbséget tenni Zágonyi „springfieldi halálrohamának” tényleges katonai fontossága és az amerikai-magyarok szemszögéből mérhető közösségformáló-történelmi legitimációt erősítő jelentősége között.
- (7) Megvizsgálni a magyarok pályafutásainak alakulását az 1865 utáni időszakban, elsősorban abból a szempontból, hogy a katonai szolgálat vajon előmozdította-e az amerikai társadalomba való integrálódásukat, illetve az amerikai körülményekhez-életformához való asszimilálódásukat?
- (8) Az eddigi legteljesebb, legpontosabb, s forrásokkal-szakirodalmi hivatkozásokkal gondosan alátámasztott biográfiai lista készítése a polgárháborúban igazolhatóan szolgált magyar katonákról.

A dolgozat — reményeim szerint — nem csupán a magyar-amerikai kapcsolatok iránt érdeklődő meglehetősen szűk kör figyelmét keltheti fel. Bár könyvtárnyi az amerikai polgárháborúval foglalkozó — szak- és népszerűsítő — irodalom, a konfliktus nemzetközi dimenziói a sokféle téma között mostohagyermeknek számítottak sokáig. Ella Lonn úttörő munkái (*Foreigners in the Confederacy* (1940) és *Foreigners in the Union Army and Navy*

(1951) több mint fél évszázadosak, illetve túlzott mértékben támaszkodnak az egyes etnikai csoportok — sokszor amatőr — történészeinek munkáira, kérdés nélkül véve át sokat gyakori hibáikból. Noha az utóbbi évtizedben megjelent művek (William Burton: *Melting Pot Soldiers: The Union's Ethnic Regiments* [1998] és Dean B. Mahin: *The Blessed Place of Freedom: Europeans in Civil War America* [2002]) sokkal átfogóbbak, ám az ilyen jellegű hibáktól szintén nem teljesen mentesek. Nagy szükség mutatkozik tehát az egyes etnikai csoportok polgárháborús részvételéhez közvetlenül kapcsolódó kutatásokra, amelyek a kapcsolattörténet jellegéből adódóan speciális követelményeket támasztanak: a források két országban (kontinensen) elérhetőek, feldolgozásukhoz 2-3 nyelv ismerete szükséges, stb. Az alkalmazott módszerek egyebek között a történeti demográfia, a társadalomtörténet, és a hadtörténet területéről kerülnek ki, ekképpen az ilyen jellegű munkák — s ez alól értekezésem sem kivétel — metodikája is meglehetősen összetett.

II. Az alkalmazott módszerek vázolósa

Kiindulópontként azt a feltevést alkalmaztam, hogy a magyar (és egyéb külföldi születésű) katonák szerepvállalása az amerikai polgárháborúban semmiképpen sem kezelhető izoláltan, hanem szorosan kapcsolódik a bevándorlók tapasztalataihoz befogadó országukban, s erre széles rálátást csak az egyes etnikai csoportok történetének komparatív elemzése biztosíthat. A magyar-amerikai közösség esetében viszont ez pusztán azt a felismerést eredményezte, hogy a kutatások az első generációs elemzések szintjén maradtak meg; értekezésemnek ezt a munkát is magára kellett vállania, hiszen a történelem alulról-felfelé történő (az egyes mikroközösségek vizsgálatából kiinduló), illetve komparatív vizsgálata előfeltétele a bevándorlói tapasztalat két kulcskérdése elemzésének: (1) a bevándorló és szülőföldjének kapcsolata és (2) a befogadó ország kultúrájához való asszimiláció.

A Kossuth-emigráció általános elemzése a migrációtörténet kutatási eszköztárának mozgósítását követelte meg, ráadásul a téma jellegéből adódóan magyarországi és egyesült államokbeli források vizsgálatát egyaránt el kellett végezni, noha disszertációm elsősorban az emigránsok amerikai történetére koncentrált. Így mindenekelőtt a washingtoni National Archives levétári anyagait használtam.

Az ilyen jellegű kormányzati statisztikák teljes magyarországi hiányából adódóan kiemelt figyelmet szenteltem az amerikai népszámlálási és bevándorlási adatoknak. A National Archives gyűjteményében adatgyűjtésemet az *Egyesült Államokba érkező hajók utaslistái*

között kezdtem, felmérve a tengerentúlra érkező magyarok létszámát a vizsgált időszakban. Az *1850-es és 1860-as népszámlálási adatok* feldolgozásával sikerült olyan adatbázist létrehoznom, amely részletes információt szolgáltat a Kossuth-emigránsok családszerkezetéről, foglalkozásáról, vagyoni helyzetéről, földrajzi elhelyezkedéséről. Hasznos információkra leltem az *ún. honosítási anyagok* között is, amelyek rendszerint az emigránsok szándéknyilatkozatát, kérelmét tartalmazzák, s többnyire magát az amerikai honosítást, ezzel a csaknem teljes amerikai állampolgárság megszerzését, kimondó okiratot is. Kutatásaim során természetesen az egyik legfontosabb forráscsoport a National Archives katonai levéltári anyaga volt. Az önkéntesek katonai szolgálati anyagának vizsgálatát minden egyénnél el kellett végezniem, ami lehetővé tette katonai karrierjük aprólékos rekonstrukcióját. A vizsgált anyag sokféle forrásból tevődik össze: toborzási jegyzőkönyvek, zsoldlisták, előléptetésekkel kapcsolatos dokumentumok, kórházi- és börtönjegyzőkönyvek, stb. Nem ritkán azonban kevésnek bizonyultak, így kiegészítésre szorultak: a veteránok nyugdíjakkal kapcsolatos dokumentumai sokszor kiválóan összefoglalják az egyének pályafutásának fontosabb részleteit, s — eltérően a toborzási iratoktól — legtöbbször a katonák születési helyét és országát is megjelölik.

A National Archives több más gyűjteménye is fontos információforrásokat kínált. Munkám során használtam a földbirtok-magántulajdonnal kapcsolatos iratokat éppúgy, mint az útlevél-kérelmeket vagy az Unió és Konföderáció kormányzati dokumentumait.

A felhasznált levéltári anyag nem korlátozódott a National Archives tulajdonában lévő szövetségi iratanyagra. Számos kutatóintézet, könyvtár, illetve magánszemély tulajdonában találtam használható iratanyagot. Emellett természetesen a magyarországi levéltárakban is bukkantam használható és a szakirodalomban eddig teljesen ismeretlen dokumentumokra.

A hagyományos levéltári kutatások során azonban sajnos elég komoly hátráltató tényezők is felmerültek. A magyar nevek tendenciózus elírásai, a sok helyen nem feltüntetett születési ország sajnos akár áthidalhatatlan akadályokat is gördíthet a kutatások útjába, ennek áthidalására munkám során igyekeztem modern számítógépes genealógiai keresőszoftvereket alkalmazni, amelyek lehetővé tették: 1) a dokumentumok gyors elérését 2) a nevek elírásának felülvizsgálatát az eredeti dokumentummal való összehasonlítás révén 3) a mikrofilmes gyűjteményekben nem elérhető keresési funkciók (pl. a népszámlálásokban születési hely szerint) alkalmazását.

Hasznos információforrást jelentettek a korabeli amerikai napilapok is, amelyek helyi híreiben gyakran szerepeltek Kossuth emigránsok, s hirdetéseik, gyászjelentéseik is értékes kiegészítéseket tettek lehetővé.

Az elsődleges források között mindenképpen ki kell emelnem a polgárháborús kutatások alapmunkájának számító, 1880 és 1901 között 128 kötetben kiadásra került *The War of the Rebellion: A Compilation of the Official Records of the Union and Confederate Armies* című forrásgyűjtemény, amelyben egyebek mellett személyes beszámolók, jelentések, levelezések kerültek publikálásra, s számtalan dokumentumot tartalmaz a polgárháborúban szolgáló magyar katonákkal kapcsolatban is.

Értekezésem elkészítésekor a történettudomány számos területéről kellett módszertani elemeket alkalmaznom: a migrációtörténettől a társadalomtörténeten át egészen a hadtörténetig. A magyar közösségek feltérképezése a mikrotörténet eszköztárának felsorakoztatását kívánta meg, s hasonlóképpen az egyéni életutak rekonstruálása is számos diszciplína módszereinek alkalmazását tették szükségessé: a pszichológiától kezdve az általános orvostörténeten át egészen a családfatörténeti kutatásokkal foglalkozó genealógiáig.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

Doktori disszertációm képviseli a magyarok amerikai polgárháborús részvételének első objektív, kutatásokkal tudományosan alátámasztott értékelését. Munkám legfontosabb eredményei és felfedezései a következőképpen foglalhatóak össze:

1. Úgy találtam, hogy az 1848/49-es szabadságharc bukása után a Kossuth-emigránsok két, egymással párhuzamosan működő, vonzási tényező miatt fordították figyelmüket az Egyesült Államok felé: egyrészt egyetlen európai nagyhatalom sem kockáztatta meg az Ausztriával való nyílt konfrontációt és kínált többet, mint átmeneti menedéket a magyaroknak, másrészt a Reformkortól kezdve Amerika igen pozitív megítélésnek örvendett, s a demokrácia egyfajta követendő modelljének tartották.
2. A metodológiai összefoglalásban említett utaslisták és népszámlálási adatok mélyreható vizsgálatával megállapítottam, hogy a korábbi szakirodalomban jelentősen eltúlozták az 1850-es években a tengerentúlon élő magyarok létszámát. Statisztikai adatokkal igazolható, hogy 1860-ban kevesebb mint 3000 magyar élt az Egyesült Államokban.
3. Miután Kossuth Lajos elhagyta az Egyesült Államokat 1852-ben, a magyar emigráció szinte teljesen elveszítette politikai jellegét. Képviselői igyekeztek beilleszkedni az

amerikai társadalomba, éppen ezért többségük amerikai állampolgárságért folyamodott, amitt általában legkésőbb 1865-re meg is kaptak. Ez megcáfolhatatlan bizonyítéka, hogy Amerikában kívántak maradni, s ez új kontextusba helyezi beszámolóikat, amelyek a honvágy mellett az asszimiláció nehézségeiről is gyakran szólnak.

4. Az 1850-es és 1860-as népszámlálási adatok azt mutatják, hogy a magyaroknak elsősorban a keleti part nagyvárosaiban gyűlt meg a bajuk a munkakereséssel (igen kevesen rendelkeztek közülük versenyképes végzettséggel és megfelelő nyelvtudással), ami 1852-vel kezdődően migrációs hullámot indított el a Közép-Nyugat felé. Noha kizárólag magyar települések nem keletkeztek, New-Buda és Davenport Iowában, illetve Chicago és St. Louis komolynak mondható magyar közösségeknek adtak otthont. Az 1860-es népesség-statisztikák segítenek megtudni, hogy a magyarok hol helyezkedtek el a korabeli amerikai társadalom piramisán, s arra utalnak, hogy a magyarok az átlagosnál kisebb vagyonnal (ingó és ingatlan) rendelkeztek, noha azok, akik a határvidéken próbáltak szerencsét, kissé nagyobb valószínűséggel gyűjtöttek nagyobb vagyont.
5. Két tényező játszott szerepet abban, hogy a magyarok kis arányban (mindössze 10 százalék) telepedtek le déli (rabszolgatartó) államokban: egyrészt a déli társadalom kevésbé befogadónak bizonyult a külföldiek irányában, illetve a Kossuth emigránsok közül sokan nem kívántak olyan államban élni, ahol az ún. „különös intézmény” a hétköznapi élet részét képezte.
6. A rendelkezésre álló elsődleges források, s a modern polgárháborús szakirodalom tanulmányozása után arra a megállapításra jutottam, hogy a konfliktus első szakaszában a rabszolgaság kérdése szinte elhanyagolható motivációs tényezőnek bizonyult — legyen szó az Unióról, vagy a Konföderációról. Emellett azt találtam, hogy a két hadsereg külföldi katonáit hasonló tényezők vezették arra, hogy fegyvert ragadjanak Észak és Dél háborújában. A legfontosabb tényezők a következők voltak:
 - a) Újonnan választott hazájuk iránti lojalitás
 - b) Párhuzam azon értékek között, amelyért az amerikai polgárháborúban (Északon csakúgy mint Délen) és a magyar függetlenségi háborúban harcoltak
 - c) Katonai jártasságuk alkalmazása
 - d) Magasabb

jövedelem e) Kalandvágy f) az afro-amerikaiak felszabadítása (korántsem olyan mértékben, ahogyan a korábbi szerzők állították)

7. A National Archives katonai levéltári forrásainak segítségével sikerült pontos képet kapni arról milyen egységekben, milyen rangban és beosztásban szolgáltak a magyar katonák, emellett pedig katonai pályafutásuk fontosabb állomásaira is fény derült. Hasonlóan a Kossuth-emigránsok létszámához itt is azt találtam, hogy a polgárháborúban fegyvert fogó magyar katonák létszámát is eltúlozták a korábbi munkák.
8. A háborúban szolgáló magyarok aránya a korabeli magyar-amerikai közösség mintegy 8 százalékat tette ki, amely nagyjából megfelelt más etnikai csoportok arányának, viszont alacsonyabb volt, mint például a német-amerikaiaké (13,8%). Ez mindenképpen megcáfolja azokat az állításokat, amelyek az amerikai-magyarságot a polgárháborúban létszámához viszonyítva legnagyobb arányban résztvevő etnikai csoportjaként említették. Azt is megállapítottam, hogy a katonai szolgálatot vállalók aránya nem tért el Északon és Délen, hiszen pontosan megfelelt a magyarok területi megoszlásának az Egyesült Államokban (88% Északon és 12% Délen).
9. A források elemzésekor azt találtam, hogy nem voltak kizárólagosan magyar ezredek az amerikai polgárháború alakulatai között. A John Charles Frémont tábornok St. Louis-i Nyugati Főhadiszállásán koncentrálódó magyar katonatisztek kivételével a magyarok toborzási mintái megfeleltek tényleges lakóhelyüknek. Így három főbb központ különíthető el: New York, Missouri és a Közép-Nyugat (Illinois, Indiana és Iowa), azonban egyikben sem voltak magyar ezredek vagy akár csak századok sem.
10. Kutatásaim során bizonyítokat találtam arra, hogy Estván Béla, az egyetlen magyar, aki komolyabb karriert mondhatott magáénak a Konföderáció hadseregében és aki sikerkönyvet írt kalandjairól *War Pictures from the South* címmel, egy Peter Heinrich nevű nemzetközi csaló és szélhámos volt, aki ráadásul nem is Magyarországon született.
11. Értekezésemben nagyítóüveg alá vettem Zágonyi Károly legendás „springfieldi halálrohamát”, amellyel kapcsolatban megállapítottam, hogy katonai jelentőségét

erősen eltúlozták a témával korábban foglalkozó szerzők, ám arra is rámutattam, hogy történelmi jelentősége éppen azért nem elhanyagolható, mert erősítette az amerikai-magyar közösség legitimitását.

12. A rendelkezésre álló források arra engednek következtetni, hogy az amerikai polgárháborúban fegyvert ragadó magyarok között határozott kisebbségben voltak azok, akiket kimondottan abolicionista érzelmek vezéreltek. 10 olyan katonáról van tudomásunk, akik szolgálatot vállaltak ún. színes ezredekben, s közülük néhányan a feketék igaz támogatóinak tekinthetők.

13. Disszertációmban hangsúlyt fektettem a magyar polgárháborús résztvevők háború utáni karrierjének elemzésére is, s azt találtam, hogy mindössze 10 százalékra tehető azoknak az aránya, akik az 1867-es osztrák-magyar kiegyezéssel járó általános amnesztiát kihasználva visszatértek szülőhazájukba. Ez összhangban áll azzal a korábbi megállapításommal, hogy a magyarok többsége amerikai állampolgárságért folyamodott még a polgárháború kezdete előtt, egyértelmű jelét adva letelepedési szándékának.

14. Az amerikai polgárháborúban szolgálatot teljesítő magyar katonák többségéről elmondható, hogy elősegítette tengerentúli integrációjukat az a tény, hogy fegyvert fogtak fogadott hazájuk védelmében. Sokan közülük sikeres karriert futottak be az Egyesült Államokban, többen diplomataként szolgáltak, ami határozott elismerésnek tekinthető.

15. Értekezésem második felében az eddigi legteljesebb, forrásokkal alátámasztott életrajzi listát közlök azokról a katonákról, akik bizonyíthatóan magyar születésűek voltak és katonai szolgálatot teljesítettek akár az északi, akár a déli hadseregben. Összesen mintegy 100 katona részletes biográfiáját sikerült összeállítanom.

IV. **A szerzőnek az értekezés tárgyából megjelent vagy kiadásra elfogadott publikációi**

Könyvek

Charles Loring Brace. *Magyarország 1851-ben.* (Szerk. Lévai Csaba és Vida István Kornél) (Máriabesnyő-Gödöllő: Attraktor Kiadó, 2006.)

Cikkek

”A régóta elnyomottak barátai’: Magyar katonák az észak-amerikai polgárháború néger ezredeiben,” in *Aetas.* (2008/2), pp. 68-82.

”Abraham Lincoln és az emancipáció kérdése” in *Aetas* 2001/1. pp. 165-176.

”Abraham Lincoln és az Unió tábornokainak viszonya az észak-amerikai polgárháborúban” in *Hadtörténelmi Közlemények.* 2002/1 pp.111-139.

”All Quiet for Forty Years: The Hungarian Participation in the American Civil War. A Historiographical Essay,” in *Europe and the World in European Historiography* (Ed. Csaba Lévai) (Pisa, Italy: Pisa University Press, 2006.)

”Doing Away with Myths: A New Look at the Hungarians’ Participation in the American Civil War”. Országos Diákkonferencia Versenymunka, 2001. Szeged, Hungary.

”International Fraud or Southern Hero?: Col. Bela Estvan, Hungarian(?) Cavalry Officer in the Confederate Army,” Vasváry Collection Newsletter (2007/2) (38.) Accessible: <http://www.sk-szeged.hu/szolgalatas/vasvary/newsletter/07dec/estvan.html>.

”Két nemzet határán: a Kossuth-emigráció és az állampolgárság amerikai megítélése a XIX. század derekán.” *Nemzet és Állam a XIX.-XX. században.* (Szerk.. Bodnár Erzsébet és Demeter Gábor) (Debrecen, 2006.)

”Magyar katona a Konföderáció fogságában” – Recenzió Beszedits, Stephen. *The Libby Prison Diary of Colonel Emeric Szabad*. B&L Information Services, Toronto, 1999. *Klió* 2001/3 pp. 108-115.

”Magyar katonák a Konföderáció hadseregében. Estván Béla szélhámos pályafutása.” In *Gyarmatokból Impérium: Magyar kutatók tanulmányai az amerikai történelemről*. (Szerk. Frank Tibor) (Gondolat Kiadó: Budapest, 2007.), pp. 72-87.

”The Concept of Citizenship and the Hungarian Immigrants in the United States in the 1850’s: A Case Study,” in *Citizenship in Historical Perspective*. (Szerk. S.G. Ellis, G. Hálfdanarson, A.K. Isaacs) (Pisa, Italy: Pisa University Press, 2006.), pp. 227-236.